

Virsvirsraksts: Man šķiet, ka nav jābaidās ne no kā, jo tad, kad nebaidāties, esam brīvi

FREDA KELEMENA FILMU PASAULE

Pagājušajā vasarā Freds Kelemens kopā ar operatori Baibu Lagzdiņu režisēja filmu Krišana (Fallen B. Lagzdiņas diplomdarbs LKA), filma tika un tiek rādīta starptautiskos festivālos Vācijā, Nīderlandē, Itālijā, Argentīnā. Filmas pirmizrāde norisinājās Roterdamas Starptautiskajā filmu festivālā, tad sekoja Berlīnes filmu festivāls. Itālijā filma saņēma kritiķu balvu kā labākā filma (FIPRESCI).

Linda OLTE

Latvijas Kultūras akadēmijas operatoru kursā studējot, man bija iespēja piedalīties praktiskos kino semināros Freda Kelemena vadībā sākot ar ideju, scenārija rakstīšanu, beidzot ar filmu demonstrēšanu kino Rīgā un piedaloties starptautiskos kino festivālos. F. Kelemena nolūks bija atklāt, ko nozīmē kinematogrāfiska domāšana, cik svarīgi ir ticēt saviem spēkiem un realizēt savu vīziju mākslas darbā. Mūsu kursam diplomu jau kabatā, bet režisors ir atkal Rīgā un vada semināru pirmajam operatoru kursam

Linda Olte: Kā tapa Krišana?

Fred Kelemen: Pilsētas atmosfēra, tas, ko piedzīvoju esot Rīgā kopš 96. gada, cilvēki, kurus satiku tas viss iespaidoja to, kāda filma ir tagad. Aktieri bija pārliecināti un filmā paveica ļoti labu darbu. Es esmu pateicīgs visiem aktieriem, kas piedalījās filmā. Egona Dombrovska kā galvenā aktiera piedalīšanās filmā rada entuziasmu visur, kur filma tiek rādīta. Tāpat arī Nikolajs Korobovs un Vigo Roga pārliecināja skatītājus ar savu neordināro spēli. Tagad, kad Roga ir aizgājis, es ļoti ceru, ka tiks organizēts kāds veltījuma seanss, kur tiek rādītas filmas ar viņa piedalīšanos. „Krišana” bija viena no pēdējām, kur viņš spēlēja.

L. O.: Ko nozīmē būt režisoram?

F. K.: Pirmkārt, režisors noteikti nav tikai kaut kāds ēzelis, kas uz laukuma noklīdzas: «action». Būt režisoram nozīmē dzīvot ar vīziju. Jābūt pārliecinātam par to, ko gribi panākt. Jāspēj pārliecināt citus, kāpēc tieši tagad būtu jāstāv lietū un aukstumā, jo tas nav darbs, ko var paveikt viens. Tikai ar lielu ticību tam, ko dari, iespējams izbēgt no apkārtējo šaubām. Jājūt lielu mīlestību pret šo mākslu kopumā, citādi nebūs spēka turpināt. Jāmīl savs skatītājs un jābūt cilvēkiem, ar kuriem strādā.

L. O.: Staņislavskis teicis, ka režisors ir tas, kas prot ieraudzīt.

F. K.: Režisors nestrādā no deviņiem līdz pieciem. tas ir dzīves veids. Ir jāgrib novērot, pētīt, nevis novērsties. Ir jāgrib skatīties dziļāk, kas atrodas AIZ. Režisors nekur tālu netiks, ja nebūs pazemīgs neskatīsies pasaulē, mēģināt ieraudzīt apslēptas lietas. Tuvoties dzīves noslēpumam, bet ar ļoti pazemīgu attieksmi.

L. O.: Pirms sāki veidot filmas, tu darbojies kā teātra režisora asistents. Vai kino tevi piesaista vairāk kā teātris?

F. K.: Teātris ir kaut kas daudz savādāks nekā kino, bet jāsaprot, ka man patīk vizuālas lietas, patīk strādāt ar kameru un tas man pietrūkst teātrī. Strādājot teātrī, vienmēr lietoju video ekrānus, projekcijas, nekad neveidoju pliku teātri, jo tas mani neinteresē. Man šķiet, ka skatītājam tas ir kā divu stundu kopplāns. No otras puses, teātrī ir vairāk iespēju strādāt ar aktieri, nav daudzās tehniskās blakuslietas, uz ko jākoncentrējas.

Teātrī jaukāka lieta ir tā, ka pēc pirmizrādes izrāde pieder aktieriem, tā mainās ar katru nākamo reizi, aktieri uz skatuves izstāro savu šarmu, kas nav iespējams tik tiešā veidā uz ekrāna. Bet kino ir tuvplānu un detaļu iespējas. Kamera man ir valoda, galvenais varonis. Kamera ir tā, kas uzglezno filmu, tas ir ļoti svarīgs rīks, lai pateiktu to, ko vēlos. Es ticu kustīga kadra burvībai.

L. O.: Kā tu raksti savus scenārijus?

F. K.: Katram scenārijam ir savs sākums, varbūt tā ir sajūta, varbūt tēma, kāds kadrs, mūzika. Vispirms cenšos sekot pirmajam impulsam ļoti intuitīvi. Tad ir jādomā. Es rakstu katru dienu, katru brīdi. Man vienmēr ir līdzīgi mazs piezīmju bločiņš, kur allaž kaut ko pierakstu. Es vācu ainas, idejas, teikumus, kadrus visu, kas ienāk galvā. Tad, kad man ir pietiekoši daudz skiču, sēžu bārā un sāku rakstīt, salieku visu pēc kārtas.

L. O.: Vai tavas filmas ir izmainījušas tavu dzīvi?

F. K.: Protams. Ja nebūtu taisījis filmas, man būtu citādāka dzīve. Ja būtu pediatrs, man būtu savādāka dzīve. Kopš četrus gadus vecuma es gribēju būt pediatrs, tā bija līdz 17 gadiem. Bet tad tas lēnām izmainījās, es sāku rakstīt, gleznot, vārdu sakot māksla mani pārņēma.

L. O.: Es šeit domāju - katra filma kā tāda, kā tēma, ideja?

F. K.: Nē, man šķiet, ka mana dzīve maina filmas, jo es attīstos, es ceru, ka garīgi augu. Protams, ka manas filmas mainās līdz ar manu garīgo progresu. To filmu, ko veidotu tagad, es nevarētu uzņemt pirms desmit gadiem, jo mainos. Mana domāšana mainās.

L. O.: Kas ir tava mīļākā vieta Rīgā?

F. K.: Es redzēju vienu jauku vietu tādu mazu pagalmiņu Dzirnāvu ielā. Tur man ļoti patika. Tā ir mana mīļākā vieta šodien. Pavisam tukšs. Melnholisks. Bet man ļoti patika, jo tas kaut ko pauž, tur ir sajūtas.

Bet vispār man ļoti patīk Rīga naktī debesis rada īpašu atmosfēru. Vakar es gāju pa pilsētu, skatījos debēs un man prātā ienāca ideja, ka šis būtu perfekts laiks kādam jaunam starptautiskam kino festivālam, piemēram, tas varētu būt Balto nakšu festivāls Rīgā, jo pēc Kannām vasara ir diezgan tukša. Es nezinu, vai kāds būtu gatavs te kaut ko tādu organizēt, bet man šķiet, ka pilsētai tas ļoti piestāvētu.

L. O.: Un mīļākā vieta Berlīnē?

F. K.: Berlīnē mana mīļākā vieta laikam ir mana guļamistaba. Esmu tik reti mājās.

L. O.: Tavās filmās varoņi daudz un ilgi staigā. Tev pašam patīk staigāt?

F. K.: Jā, man ļoti patīk staigāt. Cilvēks ļoti daudz laika pavada staigājot. Mēs visu laiku kustamies, pārvietojamies no mājām uz darbu, no darba uz mājām utt... Staigāšana ir cilvēka izpausme, jo, piemēram, eņģeļi, kā aprakstīts Bībelē, nekad nestaigā, viņi ir statiski parādās aiz koka, stāv, nekustās. Viņi parādās un pazūd. Viņi ir mierā ar sevi. Bet cilvēki staigā, jo ir nepārtrauktos meklējumos. Kaut kādā ziņā mēs esam bēgļi, svešinieki šajā pasaulē, jo vienmēr meklējam vietu, kur palikt. Man šķiet staigāšana izsaka mūsu esības jēgu.

L. O.: Kāpēc mēs esam pazaudējuši savu vietu?

F. K.: Esam attālinājušies no dabas, no savas iekšējās patiesības. Tik ilgi, kamēr būsim atsvešināti no iekšējās patiesības, mums nebūs miera. Un kamēr nav miera ar sevi, nav miera ar pasauli apkārt. Visa sabiedrība konfliktē mēs dzīvojam nemierā. Bet miers nevar būt, jo katram individuāli nav miera.

L. O.: Vai ir ceļš atpakaļ?

F. K.: Man šķiet, ka mums jātiek atpakaļ. Nevis regresējot, bet gan iet atpakaļ nozīmē iet uz priekšu. Nākotne nav progresā un nebeidzamā lietu attīstībā, arī ne kapitālisma sistēmā, kas cilvēku padara par patērētāju vai ražotāju. Cilvēks ir kaut kas vairāk. Man šķiet, ka nākotne ir virzība atpakaļ uz humāniem jautājumiem, atpakaļ uz mūsu sirdīm, uz mūsu īsto dabu. Tas nenozīmē, ka jādzīvo džungļos to es domāju garīgā ziņā. Atpakaļ uz mūsu garīgo dzīvi, kultūru. Ja par piemēru mēs ņemam reliģiju, ko visi pazīst kristīgo reliģiju, daudzi sauc sevi par kristiešiem, bet patiesībā tādi nav. Bībelē ir vienkāršs teikums mīli savu tuvāko kā sevi pašu. Tas ir tik dziļš un smags jautājums. Bet man šķiet, ka tā varētu būt nākotnes vadlīnija, jo tas daudz ko nozīmē. Vispirms jau mīlēt pašam sevi, sevi pieņemt. Apzināties savas vistumšākās puses, atzīties pašam sev. Likst otru ne zemāk, ne augstāk par sevi. Nedarīt neko, ko tu negribi, lai tev dara. Es domāju, ka šis viens teikums ir nākotnes ētika un tā varētu būt izeja.

L. O.: Tev patīk gari kadri?

F. K.: Jā!

L. O.: Kāpēc?

F. K.: Tas ir saistīts ar laiku, ar ritmu. Laiks ir fenomens. Kāpēc laiks eksistē? Kāpēc tas vispār ir? Mēs skaitam laiku, jo esam ierobežoti tajā, mēs esam mirstīgi. Mēs augam, kļūstam veci, mirstam. Savā ķermenī mēs redzam paejam laiku. Laiks ir mūsu dzīves skulptors. Tas veido mūsu dzīves, sejas, biogrāfijas.

Filma ir arī laika māksla. Kadrā, ko redzam uz ekrāna, ir laiks. Mani interesē, ko laiks dara kadrā, ko aktieri dara laikā. Man patīk vērot, kā laiks veido kadru, kā emocija kustās laikā. Domai vajag laiku, lai tā attīstītos. Jebkam, ko darām, vajag laiku. Garš kadrs var parādīt domas attīstību, emocijas attīstību. Man patīk, ka varonim kadra sākumā ir viena emocija un beigās cita. Vienā kadrā emocija transformējas jeb pārvēršas pretējā un skatītājs to redz. Laiks dod iespēju vērot dzīvi, kad tā tiek veidota. Es daudz lietoju šos garos kadrus. Jo tā ir iespēja vērot. Nevis tikai dot informāciju, bet dot vairāk. Tad notiek kaut kas cits, notiek dzīve. Dzīve tiek skulpturēta. Es arī ticu, ka garā kadrā laiks pārvēršas no fiziska laika uz metafizisku, un mēs ieejam citā telpā. Tu vairs nefokusēties tikai uz to, kas notiek ārēji, bet pēkšņi tu sāc domāt par sevi pašu. Tas ir process, kad kaut kas mainās, kad ekrāns skatās uz tevi un nevis tu uz ekrānu. Tad viss sagriežas, un tu skaties uz savu dzīvi. Mani interesē tāds kino, kas konfrontē, kas reflektē. Kino ir jābūt tam, kas dod laiku, nevis atņem. Šis laikmets diemžēl lielākoties mums to atņem.

L. O.: Vai nebaidies, ka mūsdienu laikmetā drīz tavas filmas neviens vairs negribēs redzēt, vairs nebūs skatītāju?

F. K.: Es ticu, ka skatītāju būs pat arvien vairāk, jo cilvēki ir noguruši no steigas, no ātrām filmām, kas nedod neko. Izklaide un galvassāpes pēc tam. Esmu pārliecināts, ka būs interese par cita veida kino. Nesen biju Buenosairesā, rādīju tur savu filmu festivālā, visi seansi bija pilnībā izpārdoti, pārsvarā skatījās jauni cilvēki. Jaunā paaudze meklē kaut ko savādāku, to kas atšķiras no TV vai meinstrīma kinoteātra piedāvājuma. Es esmu pārliecināts par to.

L. O.: Kas tev dod prieku?

F. K.: Daudz kas. Protams, ne uz visu mūžu, jo mūžīga laime neeksistē. Bet ir lietas, kas dara mani laicīgi laimīgu piemēram, mans darbs. Man patīk radīt, strādāt ar cilvēkiem. Man patīk izlietot šo mums doto dārgo, limitēto laiku kopā ar labiem cilvēkiem.

L. O.: No kā tu baidies?

F. K.: Nevaru pateikt man ir bail no tā vai no tā. Man nav bailes no nāves, jo tas ir fakts. Bet tai pašā laikā noteikti ir brīži, kad man būtu bail no nāves. Tas ir atkarīgs no tā, cik spēcīgs es esmu. Dažreiz esmu spēcīgs, dažreiz vājš un baidos. Ja mēs iedziļināmies bailēs, mēs saprastu, ka nav jēgas baidīties. No kā lai mēs baidītos? No citiem? Kāpēc? No sevis? No nāves? Nav iemesla baidīties. Bailes mūs paralizē. Man šķiet, ka nav jābaidās ne no kā. Jo tad, kad nebaidāmies, esam brīvi.

Fakti:

Režisors Freds Kelemens (Vācija)